

Dezső Krisztina

Hatvan év az anatómiai kutatás és oktatás pécsi műhelyében Flerkó Béla (1924–2003)

Bevezetés

Mielőtt rátérnénk a „hivatalos” professzori életrajzra, egy személyes élményemet szeretném megosztani az olvasókkal. 2003-tól dolgoztam a Pécsi Tudományegyetem Vasváry-házban található egyetemstörténeti kiállításában. Személyesen nem ismerhettem Flerkó Bélát, hiszen éppen abban az esztendőben hunyt el. A nyugati szárny utolsó szobája jelentősen különbözött az egyetem karait bemutató termektől, itt két egyetemi professzor dolgozószobáját láthatták az érdeklődők, íróasztallal, székkal, könyvespolcokkal, pihenőágygal, sok-sok bekeretezett képpel, oklevéllel és anatómiai ábrákkal. Két tudós emlékeit gyűjtötték össze itt a rendezők, Szentágothai Jánosét és Flerkó Béláét. Több könyv, bútor és tárgy mindkettőjükhez kötődött, hiszen Szentágothai után Flerkó használta ezeket a bútorokat, a falon látható akvarelleket is ő kapta ajándékba Szentágothaitól, de az íróasztalon már Flerkó Béla tanítványaitól, kollégáitól kapott naptárát, személyes tárgyait helyezték el.¹ A múzeumban időnként megjelent egy elegáns, idősebb hölgy és kísérője, ezt a szobát látogatták meg. Időztek egy kicsit, csendben, megilletődve, majd beszélgettek a múzeum dolgozóival és elmentek. Ő volt Bárdos Vera, Flerkó Béla felesége, akivel 1938-ban egy szászvári nyaraláson ismerkedett meg, 1951-ben házasodtak össze. Egy rövid ideig együtt is dolgoztak az Anatómiai Intézetben, de Bárdos Vera inkább elhagyta az intézetet, hogy ne álljon férje karrierjének útjában. Fogorvos lett, mégpedig azért, mert a Stomatológiai Intézet akkor egy épületben volt a Szövet- és Fejlődéstan Intézettel, a Várady Antal utca sarkán, így szabad idejében továbbra is segíteni tudta férje munkáját. Életük végéig támogatták egymást, házasságuk legendásan jó volt.

1. kép – Flerkó Béla

¹ Az emlékszobáról bővebben: BENKE 2004. 20–21. Flerkó – Szentágothaitól „örökölt” bútorokhoz való szoros kötődését mutatja, hogy az – 1998-ban adott interjújában is hangsúlyozza ezen tárgyak fontosságát: „Irodájának berendezése ósdi, recsegős-ropogós, kényelmetlen, de Flerkó Béla ragaszkodik e bútorokhoz, mert Szentágothai ugyanezt a széket, íróasztalt és szekrényt köptatta. A pályámat meghatározóan befolyásolta a vele való találkozás – mondja.” UNGÁR Tamás: Önmagukban találják meg New Yorkot. *Népszabadság*, 1998. május 12. 11.

2. kép – Flerkó Béla és felesége, Bárdos Vera egy 1956-os intézeti kiránduláson

Mivel gyermekük nem született, Flerkó Béla hagyatékát özvegye az egyetemtörténeti gyűjteményre hagyta. Ez az életrajz tisztelgés mindhármuk előtt: Szentágotthai János, az iskolateremtő, „reneszánsz ember” előtt, Bárdos Vera, a támogató kutató- és házastárs előtt és első sorban Flerkó Béla előtt, aki a pécsi orvostudomány egyik vezető alakja volt, s kinek emléke ma is elevenen él az utódokban.²

Családi háttér

Flerkó Béla anyai ágon baranyai, iparos család leszármazottja. Anyai nagyanyja, Andrásovits Mária (1865–1939), édesapja pécsi asztalosmester volt. Anyai nagyapja a Kisújbányán élő, fazekassággal foglalkozó Teimel család Pécsre származott tagja, Teimel Mihály (1858–1900). Kettejük házasságából született Flerkó Béla édesanyja, Teimel Etelka (1888–1955). Az apai nagyapa építtette azt a Kaszárnya utcai családi házat³, melyben család egészen 1979-ig – a ház bontásáig – élt, Flerkó Béla 54 éven keresztül volt ezen ház lakója.⁴

Az apai ág Szászvárról származott. Flerkó dédapja, Flerkó János gazdag kereskedő és malomtulajdonos volt a baranyai faluban. Azonban fia, akit szintén Flerkó Jánosnak (1850–1919) hívtak, és akire jelentős vagyont hagyott, nem bánt megfelelően a rábízott javakkal, nagyrészt elherdálta, elszórakozta a vagyont. Felesége, Czéh Mária (1854–?) is jelentős hozományt hozott a házasságba, mivel édesapja a falu második legtöbb adót fizető polgára volt. 1873-ban kötött házasságukból később négy fiú- és négy leánygyermek született. Flerkó Béla Gyula (1885–1933) is Szászváron született, tanulmányai után rövid ideig a család szászvári üzletében, majd a pécsi Hirschler Mór tulajdonában álló *Vörös pipa* fűszer- és csemegekereskedésben inaskodott, majd segéd lett. Később belépett Hirschler üzletébe, és cégtárs lett, e mellett a Türr-malom kereskedelmi képviseletét is ellátta. Édesapja 49 éves korában tüdőgyulladásban hirtelen meghalt. Hirschler – Flerkó halála után – 1933-ban felszámolta az üzletet, ekkor derült ki az is, hogy a bolton teher volt, így onnan semmi örökség nem származott. Voltak kifizetetlen váltók is, melyeket csak úgy tudtak törleszteni, hogy eladták a Mezőszél utcai házat és Flerkó Béla édesanyjának ékszereit. Így a Kaszárnya utcai ház azonban teher nélkül megmaradt. Anyyira

² Az életrajz készítéséhez köszönöm Horváth Judit és Lázár Gyula segítségét.

³ A korábbi Kaszárnya utca ma a Nagy Jenő utca egy részét fedte le, de a környék rendezésekor, 1979-ben a tanács lebontatott több házat, köztük Flerkóékét is. Ekkor vásárolta meg Flerkó Béla és felesége a József utca 7. szám alatti házat, mely épületen ma a professzor emléktáblája látható. A két házról bővebben: FLERKÓ 2002. 13–14., 53–57.

⁴ FLERKÓ 2002. 7.

szegények voltak, hogy a ház egyik szobáját kénytelenek voltak bútorozottan kiadni, hogy némi bevételhez tudjanak jutni.⁵

A szülők 1908-ban kötöttek házasságot. Két gyermekük született: Etelka (1909–1978), illetve Béla, aki 1924. június 14-én jött világra.

Középiskolai és egyetemi tanulmányok

Flerkó Béla iskolai tanulmányait a pécsi Makár utcai elemi iskolában kezdte, majd a Jézus Társaság Pécsi Pius Főgimnáziumában folytatta. Tanulmányi eredménye kitűnő volt, nem ez jelentette a gondot a továbbtanulásnál:

„Újabb problémát okozott, amikor kiderült, hogy szeretnék továbbtanulni a jezsuita rend pécsi Pius Főgimnáziumában, amit 1912-ben gróf Zichy Gyula pécsi püspök alapított (...) ez olyan plusz kiadást jelentett, főleg a beiratkozáskor, amit anyám nem tudott a havi kb. 130 pengőből fedezni. Odaadva dédnagyapám, illetve nagyapám (Jánosok) FJ monogramos aranyóráját Jenő nagybátyámnak, kérte, hogy anyagilag támogassa gimnáziumi tanulmányi költségeimet. Ezt kérte szásvári János nagybátyámtól és idősebb Modensieder József keresztpapámtól is. A beiratkozásnál mindhárman segítettek anyagilag. (...) Ezt 15 éves koromtól kompenzáltam azzal, hogy magántanításokat vállaltam, amivel tanítási és öltözködési költségeimet már fedezni tudtam.”⁶

A gimnáziumi évek meghatározóak voltak számára. A Piusban uralkodó szellem, a kultúrára, önképzésre nyitott emberek nevelésének igénye, a kitűnő tanárok sokban segítettek az itt végzett diákokat. Flerkó Béla is részt vett az önképzőköri munkában, több tanulmányt írt a legkülönbözőbb témákban, sőt, az önképzőkör elnöke és az intézet *Arany–Ezüst* című diáklapjának szerkesztője is volt. Tanulmányi eredménye végig kitűnő, több tantárgyból kapott dicséretet, ezek közül kiemelkedik a hatodik osztályban kapott *arany praemium* kitüntető címe, melyet jó magaviselete és kiemelkedő tanulmányi eredménye miatt ítéltek meg számára.⁷ Egész életre szóló kapcsolatok kötődtek a gimnáziumban, talán a legfontosabb Szentiványi Dezső (1911–1991) jezsuita atyával⁸, akkori osztályfőnökével kialakult barátsága, mely mindkettejük életét végigkísérte.

3. kép – Flerkó Béla és Szentiványi Dezső 1937-ben a Pius Gimnázium kertjében

⁵ FLERKÓ 2002. 8–14.; Elhunyt kereskedő. *Pécsi Napló*, 1933. december 3. 7.; HALLAMA 1979. 420. Köszönöm Horváth Judit Flerkó Bélával folytatott beszélgetésének lejegyzett szövegváltozatát.

⁶ FLERKÓ 2002. 15.

⁷ PIUS ÉVKÖNYV 1940. 80.

⁸ Szentiványi Dezső (1911–1991) jezsuita atya, teológiai tanulmányait Szegeden végezte 1937 és 1940 között. 1940-ben szentelték pappá. A Budapesti Tudományegyetemen szerzett latin–német szakos diplomát 1944-ben, majd 1946–1948 között ismét Pécsen tanított a Pius Gimnáziumban (pappá szentelése előtt 1929-től 1937-ig már tanított itt). Ezután rövid ideig Szegeden tanított latint seminaristáknak. Miután elhagyta Magyarországot, 25 éven keresztül dolgozott a Bad Godesbergben található jezsuita kollégiumban. Később

4. kép – Az orvostanhallgató Flerkó Béla 1943-ban

Miután Szentiványi Dezső 1949-ben elhagyta Magyarországot, ezután sem szakadt meg a kapcsolat, hiszen külföldi útjai során Flerkó Béla többször is felkereste korábbi tanárát.⁹

1942-ben a pécsi Erzsébet Tudományegyetem Orvostudományi Karára iratkozott be honvéderosvi tanulmányi ösztöndíjjal. 1943-ban azon kevés diák közé tartozott, akik kitűnőre kollokváltak Tóth Zsigmond (1872–1950) anatómia vizsgáján. Ez a tény döntő befolyással bírt Flerkó Béla későbbi pályafutására, mivel Tóth professzor meghívta externistának az egyetem Anatómiai Intézetébe.¹⁰ Externistaként minden szövettani és bonctermi gyakorlaton részt vett az intézetben, de a bonctani preparátumok, szövettani metszetek készítését is elsajátította, melyeket a hallgatók mikroszkópos gyakorlatain használtak fel. Másodéves korában díjtalan demonstrátori, majd 1946-ban díjtalan gyakornoki kinevezést kapott. Egyetemi tanulmányai közben, 1943-ban fél éves katonai szolgálatát Pécsen töltötte, majd 1944 nyarán egy rendkívüli fél évet a budapesti egyetemen, ahol Romhányi György (1905–1991) kórbonctani előadásai voltak emlékezetesek számára.¹¹ 1948-ban végzett az egyetemen, mivel mind középiskolai eredményei, mind az egyetemi szigorlatai kivétel nélkül kitűnőek voltak, „sub auspiciis Rei Publicae” doktorrá avatásra terjesztette fel Méhes Gyula (1897–1970) dékán. Azonban egy több évig tartó huzavona után csak 1950-ben és csak „sub laurea Alma Matris” diplomát kaphatott.¹²

60 év az Anatómiai Intézetben

Tóth Zsigmond nyugdíjazását követően rövid ideig Vereby Károly (1900–1945) vezette az intézetet. Vereby korai halála után egy közel egy éves interregnum következett, az intézet felügyelő tanára Entz Béla (1877–1959) volt, míg az előadásokat Melczér Miklós (1891–1985) bőrgyógyász professzor tartotta. Entz professzor javaslatára 1946-ban Szentágothai Jánost (1912–1994) hívták meg az intézet élére. Szentágothai 1946 márciusában érkezett Pécsre,¹³ és nagy erővel fogott hozzá az intézet munkájának megszervezéséhez. Az

---

Norvégiában és Németországban, Daunban szolgált. Utolsó éveit egy münsteri jezsuita otthonban töltötte. JEZSUITA NÉVTÁR.

⁹ FLERKÓ 2002. 20.; HALLAMA 1979. 421.

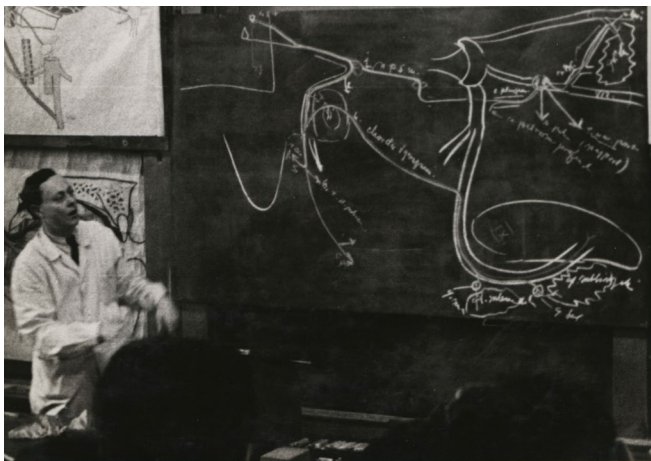
¹⁰ Az Erzsébet Tudományegyetem Anatómiai Intézete ekkor a Pécs, Dischka Győző utca 5. szám alatt került elhelyezésre a Kórbonctani és Törvényszéki Orvostani Intézettel együtt. Az új, Szigeti úti elméleti épület átadása után, 1970-ben költözött csak ki ebből az épületből az Anatómiai Intézet.

¹¹ FLERKÓ 2002. 23–24.; HALLAMA 1979. 421.

¹² FLERKÓ 2002. 27–28.; HALLAMA 1979. 422.

¹³ Szentágothai János 1946-ban magántanárként vette át az intézet vezetését, majd 1947-ben kapott egyetemi nyilvános tanári, 1951-ben pedig a Pécsi Orvostudományi Egyetemen egyetemi tanári kinevezést. ALMANACH II. 2017. 108.

intézet oktató- és kutatómunkája a háborús körülmények és az egyéves interregnum miatt szétzilált állapotban volt, szinte az alapoktól kellett újraépíteni az intézet működését. Szentágothai mindkettőt elengedhetetlenül fontosnak tartotta, véleménye szerint az egyetemen az oktatómunka az elsőrendű kötelezettség, de hangsúlyozta azt is, hogy színvonalas kutatómunka nélkül nincs színvonalas oktatómunka sem.¹⁴

5. kép – Flerkó Béla oktatás közben (1956 körül)

Az oktatói munka újraindításánál komoly gondot jelentett, hogy az intézetvezetőn kívül egyetlen végzett orvos sem dolgozott az intézetben. Így a bonctermei és szövettani oktatást egyetemi hallgató externistákkal kellett megoldani. Szentágothai az oktatói munkában jelentős mértékben tudott támaszkodni Flerkó Bélára, akit 1947 szeptemberében díjas demonstrátorrá neveztek ki.¹⁵

1948-ban új, csoportos oktatási rendszert vezettek be az orvosképzésben, az új rendszer néhány új problémát is felvetett. Mivel az intézetnek csak egy boncterme volt, az együtt dolgozó 5–6 tanulócsoporthoz folyamatosan zavarta egymást. Szentágothai ezt úgy oldotta meg, hogy a nagy bonctermet hat kisebb helyiségre osztatta fel. A bonctermei oktatás színvonalának emeléséhez szükséges volt az intézet tetemellátásán is javítani, így lehetségessé vált az, hogy az I. és II. évfolyam minden tanulócsoporthoz egész tetemet boncolhatott.¹⁶

Az egyetemi oktatás mellett a kutatásoknak is fontos szerep jutott az intézetben. A kezdeti nehézségből, hogy 1946-ban csak externista medikusok dolgoztak itt, előnyt tudtak kovácsolni. Hiszen „saját nevelésű”, elkötelezett gárdát tudott összekovácsolni az évek során Szentágothai professzor. Az 1950-es években is több oktató–kutató munkatárs csatlakozott az intézethez, többek között Kiss Tibor (1922–2009), Gömöry András (1922–2002), Mess Béla (1927–2019), Székely György (1926–2017), Halász Béla (1927–2019), Donhoffer Ágnes (1932–), Rajkovits Károly (1926–1994). Az '50-es évek második felében Sétáló György (1937–), Tima Lajos (1937–), Petrusz Péter (1939–), Lázár Gyula (1938–) és Hajós Ferenc (1936–), valamint két biológus, Hámori József (1932–2021) és Strazniczky Károly (1935–1993) is már az intézetben dolgozott. Váradi Béla¹⁷ irányította a boncterem működését, de ő nem végzett kutatómunkát. Az 1960-as évek elejére megkezdte az intézet kutatói-oktatói gárdája.

¹⁴ FLERKÓ 1996. 63.; MÉHES 2003. 33–35.

¹⁵ FLERKÓ 1996. 63.; FLERKÓ 2002. 26.

¹⁶ MÉHES 2003. 40–41.

¹⁷ Pontos életrajzi adatokat nem sikerült találni róla, csak annyit tudni biztosan, hogy 1944-ben szerzett orvosi diplomát.

A megindult kutatásoknak köszönhetően az intézet a modern szemléletű, funkcionális neuronanatómia és határterületeinek egyik metodikai gócpontjává vált. Ezen módszerek a synapsis-degenerációs technikákkal a synaptológiát tették az intézet első kutatási irányává. A kutatások alapját jelentő kísérletes morfológiai módszereket (izolált gerincvelő és agykéregdarab-módszer) Szentágothai Pécssett dolgozta ki, számos alapvető gerincvelő, kisagyi, agykérgi és elemi neurofiziológiai-synaptológiai és synapsis-hisztokémiai problémát tisztázott munkatársaival. E sztereotaxikus módszerek egyik mellékága volt a szomatotopias lokalizáció kérdésének vizsgálata, melyek során több olyan atlaszt jelentettek meg, melyek a macska, tengeri malac és patkány agytörzséről készültek, és korukban hézagpótló kiadványnak számítottak. Szintén neurofiziológiai vizsgálódások közé tartoztak az akkor még Magyarországon szokatlan labirintus-kutatások, melyek eredményeit Szentágothai 1952-ben, a korábban Kossuth-díjjal kitüntetett monográfiájában publikálta.¹⁸ Az intézet második kutatási iránya, melyben Flerkó Béla is tevékenyen részt vett, a neuroendokrin szabályozások vizsgálata volt. A harmadik nagy kutatási terület a kísérletes neuroembriológia volt.¹⁹

Szentágothai János kiemelkedő kutató, iskolateremtő professzor, de mentor és barát is volt az intézetben dolgozó kollégái számára. Valamennyiük életére, tudományos pályájára nagy hatással volt Szentágothai segítő keze, útmutatásai, példája. Az intézet munkatársainak önzetlenül segített tudományos publikációik megírásában, megjelentetésében:

„Saját közleményeit már 1947-től általában angol nyelven írta, munkatársaival közös közleményei egy részét németül. Természetesen saját közleményeinket is be kellett neki mutatni, és ő nem csak alapos kritikával illette – »ezt még tegyük félre, ez még nem érdemes közlésre«, avagy »jó, jó, de nincs átütő ereje« –, hanem átírta az egész dolgozatot eleinte rendszerint németül. Zseniális előrelátását mutatja, hogy már 1949-ben kijelentette, hogy aki 3 év alatt nem tanul meg annyira angolul, hogy kapcsolatot tudjon e nyelven létesíteni, azt kiteszi az intézetből, és a jövőbeni munkatársai is csak angolul közölhetnek, »mert német nyelvű közleményekkel nem tudunk betörni a tudományos világpiacra«. S minthogy fiatal munkatársai közül egyik sem tudott angolul megírni egy dolgozatot, hosszú éveken keresztül ő írta meg angolul a magyar nyelven néki átadott kéziratainkat akkor is, ha ő maga nem szerepelt a dolgozatban társszerzőként. Azt is vállalta, hogy időnként munkatársai is kiküldhessék egy-egy tudományos közleményüket nyugati folyóiratokhoz közlésre.»²⁰

Az Anatómiai Intézetben Szentágothai igazi közösséget tudott teremteni, így sokszor szabadidejüket is együtt töltötték:

„Zseniálisan tudta összekovácsolni és összetartani fiatal munkatársait. Velük szinte minden vasárnap 15–20 km-t gyalogolt a Mecseken, s közben tudományról, filozófiáról, történelemről, művészetekről, irodalomról folyt a beszélgetés vagy vita. Csodáltuk sokirányú és mélyen szántó műveltségét, szinte minden iránt megnyilvánuló érdeklődését és művészi adottságát. Ha megpihentünk és a környezetben arra

¹⁸ 1950-ben kapott Szentágothai János Kossuth-díjat. A Gömör Andrásal közösen kiadott kötet címe: *Die Rolle der einzelnen Labyrinthrezeptoren bei der Orientation von Augen und Kopf im Raume*. Budapest., 1952.; FLERKÓ 2002. 31–33.

¹⁹ FLERKÓ 1998. 33–51.; FLERKÓ 2002. 32–36.

²⁰ FLERKÓ 1996. 63.

érdemes tájkép vagy természeti jelenség mutatkozott, elővette eszközeit és 25–30 perc alatt készített aquarelleket. Örömmel vett részt a különböző alkalmakkal (farsang, tanévzáró, »társulati ülés« stb.) rendezett vidám intézeti összejöveteleken és sok időt töltött tanítványaival együtt tudományos kongresszusokon is. (...) Az ily módon baráti közösségbe kovácsolt munkatársait liberálisan kezelte. A szellemi fölényvel párosult emberszereteten és moralitáson nyugvó intézetvezetése – a Parainesis szavaival élve – »szelíd hatalommal munkával állította elő a szellemi és erkölcsi jót, s hártotta el a gonoszt.«²¹

6. kép – Szentágothai János és pécsi munkatársai 1963-ban

Szentágothai professzort 1963-ban meghívták a budapesti I. sz. Anatómiai, Szövetteni és Fejlődéstani Intézet vezetésére, így 17 éves pécsi működése után távozott a Pécsi Orvostudományi Egyetemről (POTE). Utódja Flerkó Béla lett, aki 1964 júliusában kapott tanszékvezetői megbízást, melyet 28 éven keresztül látott el. Flerkó igyekezett folytatni a Szentágothai-féle jó hagyományokat, biztosítva továbbra is a megfelelő oktatási és kutatási környezetet mind a munkatársak, mind a hallgatók számára.

Az intézet folyamatosan – 1946-tól – helyproblémákkal küzdött. Korábban Szentágothai és családja egészen 1950-ig az intézet épületében lakott, a szobájában található mikroszkópot csak akkor tudták használni munkatársai, ha éppen nem tartózkodott a helyiségben. Ugyan 1948-ban a bonctermet átalakították a csoportos oktatási igényeknek megfelelően, de ez még nem oldotta meg a problémákat. 1949-től fokozatosan építették át a nem oktatási helyiségeket is, így sikerült szövettani laboratóriumot kialakítani, az állatműtőt megnagyobbították és modernebb felszereléssel látták el. 1951-ben az épület északi részének átépítésével létrehoztak két kisebb laboratóriumot, állatboncoló helyiséget, és új intézeti könyvtárat is létesítettek.²² Flerkó tanszékvezetőségének első évében lehetőség nyílt a boncterem bővítésére, a déli szárnyhoz két újabb helyiséget tudtak csatolni, és ekkor épült meg az udvaron elhelyezett elektronmikroszkópos laboratórium is, melynek vezetője Sétáló György lett. A helyhiány csak a Szigeti úti elméleti tömb épületébe való átköltözéssel oldódott meg 1970-ben.²³ Lázár Gyula ekképpen emlékszik vissza a költözésre és az új intézeti helyiségek kialakítására:

„Mivel az eredeti épület szobáinak belmagassága nagyobb volt a tervezett szükségességnél, az új részt alacsonyabb helyiségekkel tervezték. Így lehetett nyerni egy plusz emeletet és ezért kellett lépcsőket építeni a régi és az új folyosók között. Akkor még nem gondoltuk, hogy olyan hallgatói tömegek özönlenek majd az épületbe, mint most. Nem terveztünk több bonctermet és szövettani gyakorlót, mint amennyi a

21 FLERKÓ 1996. 64. Lásd még: FLERKÓ 1998. 51–54.

22 FLERKÓ 2002. 30–31.

23 FLERKÓ 2002. 46. Az Anatómiai Intézet épületéről, az építkezésekről bővebben: LÁZÁR 2019.

ACTH szekréció idegi szabályozására vonatkozó vizsgálataikat. Mess Béla tovább kutatta a TSH szekréció idegi szabályozására, majd később Rúzsás Csillával a tobozmirigyek és norepinephrin és serotoninerg neuronrendszerek a szaporodási funkciók szabályozására kifejtett szerepét vizsgáló kísérleteit. Mess Béla és Csernus Valér (1948–) létrehozták az intézet izotóplaboratóriumát 1973-ban. Flerkó Béla és Petrusz Péter az agy GTH szekréciót szabályozó rendszereinek szexuális differenciálódási mechanizmusainak vizsgálatát kezdték meg. Lázár Gyula professzor vezetésével folytatódtak a korábban megkezdett idegszöveti és neuroembriológiai vizsgálatok is. Fontos kiemelni azt is, hogy Flerkó intenzíven támogatta munkatársai külföldi tanulmányútajait, igyekezett anyagi támogatást is szerezni az intézet kutatócsoportjainak. Sétáló György Amerikában tanulta meg és hozta haza azt az új immunhisztológiai módszert, amellyel munkacsoportja később jelentős eredményeket ért el. A pécsi Anatómiai Intézet is sok külföldi neves tudóst és kutatót fogadott rövidebb-hosszabb időre, ennek folyományaként az intézet munkatársait is szívesen fogadták európai és amerikai kutatólaboratóriumok. A leghosszabb együttműködés Andrew V. Schally (1926–) laboratóriumával alakult ki, ahol több mint 2 évtizeden át egymást váltva kutattak az Anatómiai Intézet munkatársai.²⁶

Flerkó Béla 1992-ig vezette az intézetet, utódja Sétáló György egyetemi tanár lett. Flerkó Béla mint professor emeritus és MTA kutatóprofesszor dolgozott tovább, egészen élete utolsó néhány hónapjáig, amikor már betegsége miatt nem tudott bemenni az intézetbe. Utódja szerint:

„Dr. Flerkó Béla kiemelkedően eredményes intézetvezető volt. Vezetése alatt az Anatómiai intézet nemzetközileg elismert tudományos iskolaként működött, melynek fő profilja a neuroendokrinológia volt, de az intézetben folyó neurohisztológiai kutatások is nemzetközi elismerést vívtak ki. Irányítása alatt eredményes tudományos kutatók nevelődtek, és modern kutatási irányzatok alakultak ki, korszerű kutatási módszerekkel és eszközökkel gyarapodott az intézet. Ezek megvalósításához Flerkó professzor kitűnő kutatókat tudott az intézetben tartani, és anyagi forrásokat tudott teremteni. Vezetői érdemeit fémjelzi az is, hogy munkatársai közül heten egyetemi tanári kinevezést nyertek, s közülük öten tanszékevezetői megbízással. A vezetése alatt tudományos minősítést szerző kutatók száma több tucatnyi.”²⁷

Kutatómunka

Szentágothai János fiatal munkatársait kutatásokra is ösztönözte. Flerkó Béla már 1946-tól kutatómunkát végzett az intézetben. Ekkoriban még az a tervet fontolgatta, hogy szülész-nőgyógyász orvos lesz, ezért Szentágothai olyan kutatási témát javasolt számára, mely kapcsolódott ehhez a területhez. Először a méh- és petevezetékham csillós és szekréciós sejtjeinek fejlődésével és leépülésével foglalkozott. Kutatásainak első eredményeként a csillóaparátus új fejlődési és pusztulási mechanizmusát írta le, majd ennek hormonális hátterét tisztázta fehér patkány, nyúl és tengeri malac petevezetékében és uterusában. Petefészek- vagy hypophysis-írtást, illetve az agyalap elektromos roncsolását követően a csillóaparátus pusztulását és a mirigyek elválasztó működésének megszűnését észlelte. De

²⁶ BENKE 2008. 52–53.; FLERKÓ 2002. 47–49.; HALÁSZ 2003. 1887.

²⁷ SÉTÁLÓ 2003. 104.

megfigyelte azt is, hogy ezen elváltozások kialakulását megakadályozta, ha a műtétet követően ösztrogén hormont adagoltak, viszont a progeszteron adása nem befolyásolta azt. Megállapította, hogy a petefészek- vagy hypophysis-írtást, illetve agyalapi roncsolást követő hámváltozások közvetlen oka a következményes ösztrogénhiány. Ezek a vizsgálatok terelték figyelmét ezután a gonadotroph hormonszekréció idegrendszeri szabályozásának problematikájára felé. E vizsgálatok korai eredményeiről tartotta első tudományos előadását az 1949-es debreceni Pathológus Kongresszuson, majd eredményeit 1950-ben publikálta a *Kísérletes Orvostudomány* című folyóiratban és később idegen nyelven is.²⁸

Az 1950-es években Flerkó tovább folytatta a megkezdett kutatásokat. 1954-ben felvetette, hogy a gonadotroph hormononok ciklusos szekréciója részben tüszőhormon-(ösztrogén)érzékeny. Ezt a feltételezést Bárdos Verával (1927–2011) és Illei Györggyel (1932–) végzett kísérleteivel igyekezett igazolni. Az ösztrogénérzékeny idegsejteket az agy praeoptikus-elülső hypothalamikus areájára lokalizálták. E kísérletek közül az 1957-ben Szentágothaival közösen publikált anyag keltette a legnagyobb nemzetközi visszhangot. A kísérlet során minimális ösztrogénforrásként egy petefészek szövetdarabkát ültetett a praeoptikus-elülső hypothalamikus areába, illetve az agy más területébe vagy az agyfüggelék mirigy elülső lebenyébe. Kimutatták, hogy csak a praeoptikus-elülső hypothalamikus areában lévő petefészekdarab által elválasztott ösztrogén gátolta a gonadotroph hormon szekrécióját. Ezen a világviszonylatban elsőként végzett kísérlet során Flerkó ültetett először endokrin szövetet az agyba, és ezzel megerősítette az ösztrogénérzékeny neuronokra, azok funkciójára és agyi elhelyezkedésükre vonatkozó elképzeléseit. Ezekre a kutatásaira alapozta *Az idegrendszer szerepe a női nemzőkészülék szöveti és működési állapotának szabályozásában* című kandidátusi disszertációját, melyet 1956-ban védett meg. A Flerkó által neuro-hormonális, külső feedback mechanizmusnak nevezett hipotézis ismertetésére hívták meg 1961-ben az Első Nemzetközi Neuroendokrin Symposiumon való részvételre Miami-ban, majd egy tizenkét amerikai egyetemen tartott előadókörútra. Kutatási eredményeinek elismeréseként meghívták a Kaliforniai Egyetem C. H. Sawyer (1915–2006) professzor vezette intézetébe, ahol fél évig dolgozott, majd 1973-ban látogató professzorként a Baltimore-i Maryland Egyetem Élettani Intézetében Charles A. Barraclough (1926–2009) professzornál járt.²⁹

Az intézeti közös kutatások eredményeit 1962-ben jelentették meg a *Hypothalamic Control of the Anterior Pituitary* című angol nyelvű kiadványban.³⁰ A korábbi kísérletek alapján egy általuk release-szabályozó rendszernek nevezett mechanizmust feltételeztek, amely rendszer a hypothalamusban és a vele kapcsolatos rhinencephalikus struktúrákba lokalizálható, és a kisjeles neuroszekretoros rendszer működését szabályozza.³¹

Az 1960-as évek elején kezdte el a nemi differenciálódás kérdéskörében végzett kísérleteit. Jelentős felismerésekre jutott az androgén sterilizáció mechanizmusának és hormo-

28 FLERKÓ 2002. 26. Flerkó Béla tudományos és kutatói munkásságához lásd még: MESS 2007; SÉTÁLÓ é. n.; FLERKÓ 1984.

29 FLERKÓ 2002. 33–34. E két amerikai tanulmányúton kívül még 1956-ban a Csehszlovák Tudományos Akadémia Élettani Intézetében járt Prágában, valamint 1959-ben a Leideni Egyetem Endokrinológiai Laboratóriumában. ALMANACH II. 2017. 37.; FLERKÓ 2002. 60–65., 71–75.

30 A kötet szerzői Szentágothai János, Flerkó Béla, Mess Béla és Halász Béla voltak. 1968-ban és 1972-ben átdolgozott, kibővített kiadása is megjelent az Akadémiai Kiadó gondozásában.

31 FLERKÓ 1998. 44–45.; FLERKÓ 2002. 34–35.; HALÁSZ 2012. 1340–1346.

nális háttérének tisztázása terén. Tima Lajossal (1937–) végzett kísérleteikben kimutatták, hogy az androgénsterilizált állatokban is ovulációt lehet kiváltani az agykamrába fecskendezett norepinephrinnel, ami ekkor ovulációs LHRH-LH szekréciót vált ki az ehhez szükséges pozitív ösztrogén feedback hiányában is.³²

1967-ben nyerte el a tudományok doktora címet *A gonadotroph hormonok köztiagi szabályozása* című disszertációja alapján. Az 1970-es évektől az agyalapi mirigy trophor-
monokat termelő sejtjeinek köztiagi szabályozásáért felelős neuronrendszerek, ezek fejlődése és kísérletes vizsgálata került kutatásainak előterébe. Jelentős szerepet vállalt a szintetikus hypothalamikus hormonanalógok hatáskutatásában. 1970-ben választották a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjává, ami automatikusan Pécsi Akadémiai Bizottsági tagságot is jelentett számára, mely testületnek elnöki tisztségét 11 éven keresztül látta el. 1982-ben nyerte el az MTA rendes tagja címet.³³

8. kép – Kutatás közben (1970-es évek)

Tudományos munkásságának elismertségét jelzi, hogy ő volt a negyedik meghívott „Geoffrey Harris Memorial Lecture” előadó 1979-ben. Több rangos hazai és nemzetközi tudományos szervezetben volt vezető és tag. A legjelentősebbek ezek közül 1958-tól a Nemzetközi Agykutató Társaság (IBRO) tagsága, melynek 1985-ig végrehajtó bizottsági tagja is volt.³⁴ A Nemzetközi Endokrinológiai Társaságban egy ideig alelnöki, majd elnöki pozíciót töltött be. 1964-től a Magyar Élettani Társaság (MÉT) tagja, 1966-tól elnöke. A MÉT elnökeként 1967-ben a Magyar Biofizikai és Biokémiai Társasággal közös kongresszust szervezett Pécsre, az egyetem 600 éves évfordulós ünnepségeinek keretében.³⁵ 1982-ben a Kupio Egyetem díszdoktorává avatta. Tagja volt a *Neuroendocrinology*, az *Acta Biologica*, az *Experimental Brain Research* és a *Journal of Neuroendocrinology* tudományos folyóiratok szerkesztőbizottságainak. Számos kitüntetés birtokosa, ezek közül legjelentősebbek az 1992-ben kapott Szent-Györgyi Albert-díj, 1995-ben a Magyar Köztársasági Érdemrend középkeresztjével tüntették ki, 2000-ben az Akadémiai Aranyérmét ítélték

32 FLERKÓ 2002. 48.

33 SÉTÁLÓ é. n.

34 FLERKÓ 2002. 107–108.

35 FLERKÓ 2002. 110. Fentiekén kívüli tudományos társasági tagságok: Magyar Orvostársaságok és Egyesületek Szövetsége, MTA Kutatásetikai Bizottság, Európai Akadémia (London), European Society of Comparative Endocrinology, International Society of Research in Reproduction, International Union of Physiological Sciences, International Society of Neuroendocrinology, Magyar Anatómusok, Histologusok és Embryologusok Társasága, Magyar Endokrinológiai és Anyagcsere Társaság, Csehszlovák Endokrinológiai Társaság, NDK Endokrinológiai és Anyagcsere Társaság, MTA Tudományetikai Bizottság, MTA Endokrinológiai és Anyagcsere-kutatásokkal Foglalkozó Bizottság, Magyar Orvostársaságok és Egyesületek Szövetsége, Tudományos Minősítő Bizottság Elméleti Orvosi Szakbizottság. ALMANACH II. 2017. 37–38.

neki. 2001-ben Pécs város díszpolgárává választották.³⁶ 1971–1975 között országgyűlési képviselő volt.³⁷

A Pécsi Orvostudományi Egyetem rektora

1979 júliusától kinevezést kapott a Pécsi Orvostudományi Egyetem rektori teendőinek ellátására. A tisztséget két cikluson keresztül, 1985-ig látta el.

1980-ban Flerkó Béla előterjesztésére Ernst Jenő (1895–1981) és mestere, Szentágothai János díszdoktori címet kapott, melyet rektorként személyesen adott át a két professzornak. Rektori laudációjában kiemelte, hogy

*„Szentágothai professzor pécsi iskolateremtő munkájával a pécsi Anatómiai Intézetet kiemelte a vidéki, nemzetközileg ismeretlen egyetemi kutató intézet statusából, és nemzetközileg ismert és elismert oktató-kutató intézetté fejlesztette. Tanítványokat nevelt, akik ma Pécsen és az ország többi orvostudományi egyetemén megbecsült intézet, ill. klinika igazgatók és tanárok. Mindezzel olyan jelentős mértékben járult hozzá egyetemünk hazai és külföldi reputációjának fejlesztéséhez, hogy számára egyetemünk Tanácsa a doctor honoris causa diploma adományozását határozta el (...)”*³⁸

1981-ben döntöttek Andrew Victor Schally díszdoktori címének adományozásáról is, de az avatásra csak 1986-ban került sor. A Nobel-díjas Schally professzorral rendkívül jó személyes és tudományos kapcsolatot ápolt Flerkó Béla. Schally volt az, aki a POTE Anatómiai Intézetének LHRH peptidet és anti-LHRH szérumot biztosított azelőtt, mielőtt az kereskedelmi forgalomba került volna.³⁹ 1983-ban Tapani Vanha-Perttulának (1935–1990), a kuopioi egyetem rektorának és anatómia professzorának adományozott az egyetemi tanács *honoris causa* címet. Perttula professzor és küldöttsége 1981-ben járt Pécsen, a két egyetem ekkor kötött testvéregyetemi és kollaborációs egyezményt, ez a szerződés volt az első, melyet nyugati egyetemmel kötött a Pécsi Orvostudományi Egyetem vezetésével.⁴⁰ 1982-ben a Tübingeni Egyetemmel kötöttek megállapodást, melynek eredményeként évente oktatók és kutatók cseréjére került sor.⁴¹

9. kép – Szentágothai János díszdoktorrá avatása (1980)

³⁶ Flerkó Béla fentiekén kívül kapott kitüntetései: 1963 Akadémiai Díj; 1976 Munka Érdemrend arany fokozata; 1978 Állami Díj; 1983 Pro Amicitia Emlékérem; 1984 Szocialista Magyarországért Érdemrend; 1988 Hőgyes Endre-emlékérem; 1988 POTE Pro Universitate Emlékérem arany fokozata; 1988 Markusovszky Lajos-emlékérem; 1996 Grastyán-díj; 1997 Baranya Megyei Tanács Tudományos és Felsőoktatási Díja; 1998 Magyar Endokrinológiáért Érem; 1998 Tudományért Nagydíj; 1998 Arany János Közalapítvány Nagydíja; 1999 Hemingway Alapítvány Dr. Szabó György-díj; 2000 Szabó György-díj. ALMANACH II. 2017. 37–38.

³⁷ FLERKÓ 2002. 124.

³⁸ POTE ÉVKÖNYV 1981. 93.

³⁹ BENKE 1992. 262.; FLERKÓ 2002. 49.; POTE ÉVKÖNYV 1987. 159.

⁴⁰ Perttula professzor avatására 1984-ben került sor. FLERKÓ 2002. 165.; BENKE 1992. 263.; POTE ÉVKÖNYV 1983. 41.

⁴¹ POTE ÉVKÖNYV 1983. 42.

Rektorsága idején kezdődött a hagyomány, hogy az aula márványoszlopaira az egyetem volt professzorait ábrázoló domborműveket helyeznek el, ezekből az elsőket Nowotarszky István készítette.⁴²

Első rektori ciklusának jelentős eredménye volt, hogy sikerült üzembe helyezni az egyetem első computer tomográfját, a vidéki egyetemek között elsőként.⁴³

1984-ben 36 külföldi diákkal megindult az egyetem angol nyelvű orvosi képzése. Ez akkor még nem jelentette a teljes képzés angol nyelvűvé tételét, hiszen az első három évben az oktatás és a vizsgáztatás angol nyelvű volt, azonban a negyedik évtől áttértek a magyar nyelvű képzésre.⁴⁴

Flerkó Béla emlékezete

Hagyomány az egyetemen, hogy az egyetem rektorairól portré készül. Flerkó Béláról Soltra Elemér készített festményt az 1990-es években.⁴⁵

Flerkó Béla meghatározó egyénisége, egyik vezető professzora, kutatója volt a Pécsi Orvostudományi Egyetemnek. Ezt az is mutatja, hogy emléke ma is elevenen él az egyetemen, az utódok nem feledkeztek meg róla. Születésének 90. évfordulóján tudományos üléssel emlékeztek meg a professzorról, akkor avattak emléktáblát tiszteletére az Anatómiai Intézetben és József utcai lakóházának homlokzatán. Az orvoskaron elhelyezett emléktáblán található, bronz domborművet Csíkszentmihályi Róbert szobrászművész készítette – 1994-ben a professzor 70. születésnapjára készített bronzérem is az ő munkája –, mindkét műalkotás Flerkó Béla portréját ábrázolja.⁴⁶

10. kép – Flerkó Béla 70. születésnapjára készített érem (1994)⁴⁷

11. kép – Flerkó Béla emléktáblája az Anatómiai Intézetben (2014)

⁴² BENKE 1992. 261.

⁴³ BENKE 1992. 262.; POTE ÉVKÖNYV 1984. 4.

⁴⁴ POTE ÉVKÖNYV 1986. 6. Az angol nyelvű oktatásról bővebben: THE FIRST 30 YEARS 2014.

⁴⁵ BENKE 2001. 84.

⁴⁶ A bronzéremet Flerkó professzor munkatársai készítették. A kétoldalas, 69 mm-es, öntött bronzérem előlapján a professzor szembenéző portréja, a hátlapon latin felirat emlékezik meg arról, hogy 30 éve nevezték ki egyetemi tanárrá az ünnepeltet. Az éremet egy tudományos ülés keretében nyújtották át, az ünnepelt ezüst öntvényét, míg a többi érdeklődő bronz példányokat kapott. SÜLE 2017. 72–74.

⁴⁷ Köszönöm Süle Tamás segítségét és a közlésre átengedett, érmekeket ábrázoló fotóit.

Hagyatékának első darabjai felesége ajándékként kerültek az egyetem történeti gyűjteménybe, főként oklevelek, bútorok, könyvek és Szentágothaihoz kötődő dokumentumok, festmények. Majd Bárdos Vera – halála után, végrendeletében – a gyűjteményre hagyta személyesebb emlékeit is, Flerkó Béla bizonyítványait, egyetemi oklevelét, kitüntetéseit, fényképalbumaikat és könyvtárunk egy részét.⁴⁸

Emléküket egy alapítvány is őrzi – végakaratukban a József utcai házuk eladásából származó összeget ajánlották fel a célra – a Pécsi Tudományegyetem Általános Orvostudományi Karának Anatómiai Intézetéhez kapcsolódva. Az *Alapítvány Dr. Flerkó Béla és Dr. Bárdos Vera emlékére* egy olyan emlékérmét alapított, melynek elnevezése *Flerkó–Bárdos-díj*. A díjjal azon endokrinológusok, neuroendokrinológusok és anatómusok munkáját ismerik el, akik a tudományos kutatás és utánpótlás-nevelés területén nemzetközi szinten is kimagasló eredményeket értek el.⁴⁹

11. kép – Flerkó–Bárdos-díj emlékérem (2018)

Főbb művei

1. *Die Epithelien des Eileiters und ihre hormonalen Reaktionen*. Leipzig, 1954.
2. *Az idegrendszer szerepe a női nemzőkészülék szöveti és működési állapotának szabályozásában*. [Kandidátusi értekezés] Budapest, 1956.
3. Oestrogen sensitive nervous structures in the hypothalamus. *Acta Endocrinologica* 26. (1957):2. 121–127. [Társszerz.: Szentágothai János]
4. *Hypothalamic Control of the Anterior Pituitary: an experimental-morphological study*. Budapest, 1962. [Társszerz.: Szentágothai János et al.]
5. *A gonadotroph hormonok köztiagi szabályozása*. Pécs, 1966.
6. Control of Gonadotrophin Secretion in the Female. In: Szerk. MARTINI, L. – GANONG, W. F.: *Neuroendocrinology I*. New York – London, 1966. 613–668.

⁴⁸ A fényképek feldolgozása és közzététele már megkezdődött, az e-KÉPEK adatbázisban érhető el: <https://corvina.tudaskozpont-pecs.hu/WebPac.kep/CorvinaWeb?action=advancedsearchpage> [2022.01.20.]

⁴⁹ Az alapítvány létrehozásával Tima Lajost és feleségét, Muha Cecíliát bízták meg az örökhatárokkal. Az alapítvány 2014-ben állt fel, a kuratóriumi elnök dr. Horváth Judit lett. HORVÁTH – HOLLÓSY 2014. 11. Az alapítványról bővebben: <https://aok.pte.hu/hu/hirek/hir/11160> [2021.03.31.]. A bronz emlékérem Flerkó Béla portróját ábrázolja, felirata *Flerkó–Bárdos-díj*. Az érmet Fábos György készítette 2018-ban. Horváth Judit szóbeli közlése.

7. *Kísérletes anovulációs kórképek.* [Székfoglaló előadás] Az MTA Biológiai Tudományok Osztályának közleményei. (1970):3. 483–500.
8. *Az ember fejlődése.* Pécs, 1971.
9. *Die Rolle des Hypothalamus bei der hormonellen Sexualsteuerung.* Berlin, 1971.
10. *LH-RH-neuronrendszer.* [Akadémiai székfoglaló] Budapest, 1984.
11. *Egy oktató-kutató orvos emlékei.* Pécs, 2002.

KÉPJEGYZÉK

1. kép Flerkó Béla. Forrás: Pécsi Egyetemtörténeti Gyűjtemény Fotógyűjtemény, ltsz. n.
2. kép Flerkó Béla és felesége, Bárdos Vera egy 1956-os Anatómiai Intézet kirándulásán. Forrás: Pécsi Egyetemtörténeti Gyűjtemény Fotógyűjtemény. Flerkó Béla 13. számú fotóalbuma. DF.2013.1.126.
3. kép Flerkó Béla és Szentiványi Dezső 1937-ben a Pius Gimnázium kertjében. Forrás: Pécsi Egyetemtörténeti Gyűjtemény Fotógyűjtemény. Flerkó Béla 1. számú fotóalbuma. DF.2013.3.16.
4. kép Az orvostanhallgató Flerkó Béla 1943-ban. Forrás: Pécsi Egyetemtörténeti Gyűjtemény Fotógyűjtemény. Flerkó Béla 1. számú fotóalbuma. DF.2013.3.92.
5. kép Flerkó Béla oktatás közben (1956 körül). Forrás: Pécsi Egyetemtörténeti Gyűjtemény Fotógyűjtemény. Flerkó Béla 13. számú fotóalbuma. DF.2013.1.161.
6. kép Szentágothai János és pécsi munkatársai 1963-ban. Forrás: Pécsi Egyetemtörténeti Gyűjtemény Fotógyűjtemény. Flerkó Béla 13. számú fotóalbuma. DF.2013.1.271.
7. kép Üdvözlőlap az új épületbe költözés emlékére az intézet munkatársainak aláírásával. Forrás: Pécsi Egyetemtörténeti Gyűjtemény Fotógyűjtemény. Flerkó Béla 13/A. számú fotóalbuma. DF.2013.2.78.
8. kép Kutatás közben (1970-es évek). Forrás: Pécsi Egyetemtörténeti Gyűjtemény Fotógyűjtemény. Flerkó Béla 13/A. számú fotóalbuma. DF.2013.2.100.
9. kép Szentágothai János díszdoktorrá avatása (1980). Forrás: Pécsi Egyetemtörténeti Gyűjtemény Fotógyűjtemény. ltsz. n.
10. kép Flerkó Béla 70. születésnapjára készített érem. Forrás: SÜLE 2017. 74.
11. kép Flerkó Béla emléktáblája az Anatómiai Intézetben (2014). Forrás: SÜLE 2017. 74.

12. kép Flerkó–Bárdos díj emlékérem (2018). Fotó: Horváth Judit.

SAJTÓFORRÁSOK

Népszabadság, 1988

Pécsi Napló, 1933

IRODALOM

- ALMANACH II. 2017 *Pécsi Egyetemi Almanach II. 1950–1999.* Szerk. POLYÁK Petra. Pécs, 2017.
- BENKE 1992 BENKE József: *A Pécsi Orvostudományi Egyetem története.* Pécs, 1992.
- BENKE 2001 BENKE József: A pécsi egyetem rektorainak arcképfestői. *Pécsi Szemle* 4. (2001):1. 83–96.
- BENKE 2004 BENKE József: *Pécsi Tudományegyetem Egyetemtörténeti Múzeuma.* Pécs, 2004.
- BENKE 2008 *A pécsi orvostudomány intézetei és klinikái 1918–2008.* Szerk. BENKE József. Pécs, 2008.
- FLERKÓ 1984 FLERKÓ Béla: *Az LH-RH neuronrendszer. Akadémiai székfoglaló 1983. március 15.* Budapest, 1984. (Értekezések, emlékezések)
- FLERKÓ 1996 FLERKÓ Béla: Az iskolateremtő Szentágotthai. In: *A 800 éves magyar orvostudomány.* Szerk. BENKE József. Pécs, 1996. 63–65.
- FLERKÓ 1998 FLERKÓ Béla: *Szentágotthai János.* Budapest, 1998.
- FLERKÓ 2002 FLERKÓ Béla: *Egy oktató-kutató orvos emlékei.* Pécs, 2002.
- HALÁSZ 2003 HALÁSZ Béla: In memoriam Dr. Flerkó Béla (1924–2003). *Orvosi Hetilap* 144. (2003):38. 1887–1888.
- HALÁSZ 2012 HALÁSZ Béla: Szentágotthai János professzor pécsi kutatócsoportjának és pécsi tanítványainak neuroendokrin-kutatásai. *Magyar Tudomány* 173. (2012):11. 1340–1346.
- HALLAMA 1979 HALLAMA Erzsébet: Beszélgetés Flerkó Bélával. *Jelenkor* 22. (1979):5. 419–428.
- HORVÁTH – HOLLÓSY 2014 HORVÁTH Judit – HOLLÓSY Tibor: 90 éve született dr. Flerkó Béla. *Orvostudományi Hírlap* 15. (2014):9. 11.
- JEZSUITA NÉVTÁR *Jezsuita névtár.* (<http://jezsuita.hu/nevtar/szentivanyi-dezso/>) [2021.03.23.]
- LÁZÁR 2019 LÁZÁR Gyula: POTE Anatómiai, Szövet- és Fejlődéstani Intézet 1958–1970. *Per Aspera ad Astra* 6. (2019):2. 94–112.
- MÉHES 2003 MÉHES Károly Gyula: Flerkó Béla. In: *Áldozat és szenvedély. Tudósportrék.* Szerk. SZIRTES Gábor. Pécs, 2003. 29–50.

- MESS 2007 MESS Béla: Flerkó Béla (1924–2003). In: *A magyar neurobiológusok almanachja 1850–2000*. Szerk. BENEDECZKY István – ELEKES Károly. Debrecen, 2007. 32–36. (Idegtudományi füzetek IV.)
- PIUS ÉVKÖNYV 1940 *Jézus Társasága Pécsi Pius-Gimnáziumának évkönyve az 1939/1940. iskolai évről*. Pécs, 1940.
- POTE ÉVKÖNYV 1981 *A Pécsi Orvostudományi Egyetem évkönyve. 1982/83. tanév*. Szerk. ANTAL Ernő. Pécs, [1984.]
- POTE ÉVKÖNYV 1983 *A Pécsi Orvostudományi Egyetem évkönyve. 1981/82. tanév*. Szerk. ANTAL Ernő. Pécs, [1983.]
- POTE ÉVKÖNYV 1984 *A Pécsi Orvostudományi Egyetem évkönyve. 1979/80. és 1980/81. tanév*. Szerk. ANTAL Ernő. Pécs, [1981.]
- POTE ÉVKÖNYV 1986 *A Pécsi Orvostudományi Egyetem évkönyve. 1984/85. tanév*. Szerk. ANTAL Ernő. Pécs, [1986.]
- POTE ÉVKÖNYV 1987 *A Pécsi Orvostudományi Egyetem évkönyve. 1985/86. tanév*. Szerk. ANTAL Ernő. Pécs, [1987.]
- SÉTÁLÓ 2003 SÉTÁLÓ György: In memoriam Flerkó Béla (1924–2003). *Pécsi Szemle* 6. (2003):2. 104–105.
- SÉTÁLÓ é. n. SÉTÁLÓ György: *Flerkó Béla (1924–2003)*. (http://an-server.pote.hu/DEPT/FB_laud.pdf) [2021.03.25.]
- SÜLE 2017 SÜLE Tamás: *A Pécsi Tudományegyetem és neves orvosai érdemein*. Pécs, 2017.
- THE FIRST 30 YEARS 2014 *The first 30 years of the English language medical education in Pécs*. Ed. KALMÁR Lajos. Pécs, 2014.

**Sixty Years of Anatomical Research and Education in Pécs.
Béla Flerkó (1924–2003)**

by Krisztina Dezső

(Summary)

Professor Béla Flerkó (1924–2003) was a key figure in the research staff of the Medical University of Pécs. He completed his medical studies with honours at Hungarian Royal Elisabeth University. From 1946 he worked at the Institute of Anatomy led by János Szentágothai. He was appointed head of department from 1964, which he held until 1992. He also served as rector of the Medical University of Pécs between 1979 and 1985. His main area of research was neuroendocrinology, mainly the neurohormonal function and regulatory processes of the pituitary gland, as well as reproductive biology issues. He has been a full member of the Hungarian Academy of Sciences since 1982. In recognition of his accomplishments, he was repeatedly invited to a foreign research institute (UCLA, University of Maryland). He was an invited speaker at “Geoffrey Harris Memorial Lecture” in 1979. He has been a leader and member of several prestigious domestic and international scientific organizations. The most significant of these are membership of the International Society for Brain Research (IBRO) and the International Society of Endocrinology, where he has also held the position of president.